

про надання допомоги, якщо наслідком такого виконання може стати розголошення відомостей, що стосуються національної безпеки України.

Центральний орган України вживає заходів для забезпечення збереження доказів на території України на прохання Міжнародного кримінального суду в порядку, передбаченому КПК України, на умовах та у строки, визначені Міжнародним кримінальним судом.

У разі якщо виконання прохання Міжнародного кримінального суду зачіпає права добросовісних (*bona fide*) третіх осіб або існують обставини, які можуть перешкодити забезпеченню збереження доказів, центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом щодо зміни умов і строків забезпечення збереження доказів.

Список використаних джерел

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T124651?an=7052>.

Григорчук Наталія Петрівна,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ: ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМ МЕДІАЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ. ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Відновне правосуддя - один з інструментів, який сприяє виведенню неповнолітніх правопорушників з кримінального процесу, їх ресоціалізацію та запобігання вчиненню ними повторних злочинів. У сучасній міжнародній і європейській концепціях захисту прав людини є тенденція до відмови від виключно каральної реакції на злочин, яка не може належним чином забезпечити права і осіб, які його вчинили, і потерпілих. Відповідно до кращих європейських та світових практик, з 2019 року в Україні впроваджений пілотний проєкт «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» (так зване «відновне правосуддя»), який реалізується на базі системи безоплатної правової допомоги за підтримки Представництва Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні [1].

Пілотний проєкт ґрунтується на відновних підходах у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки та нетяжкі злочини, вчинені неповнолітніми. Спочатку Програма діяла у 6

регіонах, а з 2020 року поширена на всю територію України. Відновне правосуддя – це керований медіатором (посередником) процес, під час якого правопорушник та потерпілий зустрічаються разом, обговорюють ситуацію, що сталася, і ухвалюють рішення щодо її подальшого вирішення та відшкодування завданої шкоди. Такий підхід дає сторонам можливість ухвалити спільне рішення щодо залагодження конфлікту та усунення його наслідків. Правова основа цієї програми — спільний наказ Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури № 172/5/10 від 21.01.2019 року [2]. Крім цього, в нашій країні діє також проєкт «Впровадження відновного правосуддя в Україні», мета якого – застосування відновного правосуддя для попередження злочинності. За цей час пілотний проєкт зарекомендував себе як ефективний механізм протидії дитячій злочинності. Суть Програми полягає у тому, щоб надати можливість дитині усвідомити вчинене правопорушення, створити простір для конструктивного діалогу з потерпілим, домовитися про той спосіб відшкодування збитків, який задовольнить потерпілу сторону. Для цього у Програмі застосовується процедура медіації, а для кожної дитини, яка вчинила правопорушення, індивідуально обираються заходи ресоціалізації. Метою ресоціалізації є формування здатності до стабільної самостійної законслухняної поведінки через зміну спрямованості особистості, створення системи її моральних, ідейних, правових переконань відповідно до прийнятих у суспільстві норм і цінностей (корекційні, освітні програми тощо).

Програма застосовується за чотирьох умов: є потерпіла сторона – фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди; неповнолітній вперше вчинив кримінальний проступок або нетяжкий злочин; неповнолітній визнає факт вчинення ним кримінального правопорушення; і неповнолітній, і потерпілий дали згоду на участь у Програмі.

Схематично Програма реалізується так:

1. Прокурор пропонує неповнолітньому, його законному представнику та потерпілому взяти участь у Програмі.

2. Якщо сторони згодні, то інформація передається до координатора Програми – регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

3. Регіональний центр у відповідній області приймає рішення про застосування Програми та видає відповідне доручення для проведення медіації посереднику – медіатору. Посередниками у цьому

процесі виступають адвокати, які включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, та пройшли навчання з теми «Базові навички медіації у кримінальному процесі».

4. Медіатор надає можливість сторонам дійти згоди щодо умов угоди про застосування Програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення.

5. Для визначення заходів, що можуть бути передбачені в угоді, а також консультативної підтримки щодо їх обрання стосовно конкретного неповнолітнього залучаються психологи, фахівці Центру пробачії, інших установ та організацій, діяльність яких спрямована, зокрема, на розвиток особистості неповнолітніх, їх ресоціалізацію. Ресоціалізація означає свідоме відновлення неповнолітнього в соціальному статусі повноправного члена суспільства. Ресоціалізація є одним із головних засобів боротьби з рецидивами злочинів. Заходи з ресоціалізації можуть передбачати, зокрема, тренінгові заняття, відвідування гуртків, громадські роботи, волонтерську діяльність тощо.

6. Результати участі у Програмі враховуються судом під час прийняття рішення про наявність підстав для звільнення від кримінальної відповідальності.

Протягом 2019-2022 років 202 неповнолітніх прийняли участь у програмі. Так, на Вінниччині двоє студентів викрали з території храму вуличні лазерні проектори. Прокурор запропонував хлопцям взяти участь у Програмі. За результатами участі неповнолітніх, їхніх батьків та потерпілої сторони у процедурі медіації, яку провів спеціально підготовлений посередник між сторонами було укладено Угоду про застосування Програми. Хлопці вибачились, щиро розкаялися у вчиненому та відшкодували матеріальну шкоду. Речові докази – вилучені лазерні проектори – повернено власнику. Неповнолітніх хлопців звільнено від кримінальної відповідальності, потерпілий поновив свої права, а кримінальне провадження закрито. Діти усвідомили наслідки своїх вчинків, зробили для себе відповідні висновки та продовжують будувати своє майбутнє як свідомі та законослухняні громадяни. Для потерпілих це стало можливістю повернути свої права у первісний стан, якими вони були до вчинення правопорушення, відчути безпеку та справедливість, у тому числі, процесуальну [3].

Важливо, що 95 % неповнолітніх, які брали участь у Програмі протягом останніх трьох років, не вчиняли повторних кримінальних правопорушень. Попри таку статистику, наразі з 6-ти випадків призначення у лютому-березні 2022 року Регіональним центром з

надання безоплатної вторинної правової допомоги у Волинській області адвокатів для захисту прав неповнолітніх, у 5-ти випадках підлітки вчинили по декілька правопорушень одночасно, в тому числі з кваліфікуючими ознаками тяжких або особливо тяжких злочинів, які вже не дозволили дітям брати участь у Програмі за її умовами. У період введеного в Україні воєнного стану з 24 лютого не всі неповнолітні, які вчинили кримінальні проступки та нетяжкі злочини можуть тепер брати участь у Програмі. Йдеться про найпоширеніші правопорушення серед підлітків – крадіжка та грабіж (відкрите викрадення чужого майна). Так, 70% дітей, які протягом 2019–2021 років вчинили крадіжки та грабежі могли взяти участь у Програмі та пройти заходи ресоціалізації. Але із прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 № 2117-IX вказані правопорушення, вчинені у період воєнного стану, тепер мають бути кваліфіковані органами досудового розслідування як тяжкі злочини, які передбачають від 5 до 10 років позбавлення волі [4]. Адже законодавством встановлено, що правопорушення, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану, є обставиною, яка обтяжує покарання. Оскільки у Програмі можуть брати участь лише неповнолітні, які вперше вчинили кримінальні проступки та нетяжкі злочини, більшість дітей, не зможуть отримати шанс на ресоціалізацію. Вирішити цю проблему можливо, якщо Міністерство юстиції України та Офіс Генерального прокурора віднайдуть спосіб нормативного урегулювання вказаних обставин у документі, який встановлює умови та порядок участі неповнолітніх у Програмі. Адже «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» — це не лише про підписання угоди, відшкодування збитків та звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності. Програма повинна охоплювати широке коло заходів, направлених на роботу з дитиною та її батьками, аби неповнолітній справді усвідомив різницю між «добре» та «погано», переоцінив свої погляди на життя, пріоритети та в майбутньому не порушував закон.

Список використаних джерел

1. Відновне правосуддя. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B4%D1%8F

2. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення». Наказ Міністерства юстиції України / Генеральної прокуратури України від 21.01.2019 року № 172/5/10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text>

3. Відновне правосуддя щодо неповнолітніх в умовах воєнного часу; як працює програма та щось змінилось. URL: <https://vilshsr.gov.ua/news/1655288722/>

4. акон України Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство. 03.03.2022 № 2117-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>

Гавловський Владислав Данилович,
головний науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою
злочинністю при РНБО України, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник

АНАЛІЗ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ 203-2 КК УКРАЇНИ, ВЧИНЕНИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Незаконні та нерегульовані азартні ігри – це на сьогодні велика проблема нашого суспільства, оскільки злочинці використовуючи уразливих споживачів у своїх інтересах, оминають нормативні зобов'язання та позбавляють спільноти важливих податкових надходжень та багато іншого.

Зокрема, Президент та генеральний директор AGA Bill Miller відмічас, що нелегальний і нерегульований ринок азартних ігор є дуже поширеним і щорічно позбавляє уряди штатів США \$ 13,3 млрд податків[1].

Варто зазначити, що організована злочинність завжди формувалася навколо найбільш прибуткових сфер діяльності, до якої, безумовно, відноситься і гральний бізнес. Зрощування організованої злочинності з корумпованими представниками правоохоронних органів і владних структур призвело до того, що нелегальні гральні заклади навіть після законодавчого обмеження діяльності з організації та проведення азартних ігор продовжують свою роботу, завдаючи тим